

A csehszlovák állam titkos születésnapja, avagy mi történt Prágában 1914 őszén

Gulyás László*

Abstract   **The Secret Birthday of the Czechoslovak state, or what happened in Prague in autumn 1914.** The Czechoslovak state was officially formed in Prague on the 28th of October 1918. This date is the official birth date of the Czechoslovak state. In our opinion besides the official birth date there was a secret birth date as well. This secret birth date was in September 1914, at a park in Prague, where the two most important founding fathers of the Czechoslovak state – Tomáš Garrigue Masaryk university professor and Edvard Beneš teacher of the Prague commercial school – have met and decided to work together to overthrow the Austro-Hungarian Monarchy and to form the Czech (and Slovak) state.

In the current paper we wish to present the events leading to the birth of the Czechoslovak state from September 1914 to May 1915.

Keywords   history of Czechoslovakia, life of Edvard Beneš, life of T. G. Masaryk

1. Bevezetés

Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásában a Masaryk–Beneš-féle csehszlovák emigráció döntő szerepet játszott. Az általuk vezetett Csehszlovák Nemzeti Tanács de facto csehszlovák kormányként történő elismerése az antant hatalmak által (1918 nyarán és kora őszén) egyértelműen az Osztrák–Magyar Monarchia feldarabolásának elindítását jelentette.¹ Le kell szögeznünk azt, hogy vissza lehet állítani az egységes Lengyelországot, ki lehet elégíteni a legtúlzóbb és egymásnak is ellentmondó olasz, jugoszláv és román igényeket és még mindig megmarad egy erős német–magyar–cseh központi mag,

---

* Szegedi Tudományegyetem Mérnöki Kar
Email: gulyas1@t-online.hu

¹ Az Osztrák–Magyar Monarchia feldarabolásáról, szétrobbantásáról, valamint annak gazdasági és szociális következményeiről lásd Szávai Ferenc (2004): *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei*. Pannónia Könyvek, Pécs, illetve Szávai Ferenc (2007): *A bányatárspénztárak, a társadalombiztosítás változása az első világháború után*. In: Ungváry György, Varga József (szerk.). *A magyar bányaegészségügy története*. Argumentum Kiadó, Budapest, 94–114. old.

viszont Csehszlovákia létrehozása pont ezt a központi magot robbantja szét. Teljes mértékben egyetértünk Arday Lajos álláspontjával, mely szerint a Monarchia halálos ítéletét nem a londoni és a bukaresti titkos egyezmények, hanem az 1918 júniusa és szeptembere között a Csehszlovák Nemzeti Tanácsnak adott elismerések mondták ki.² A két emigráns vezető, Beneš és Masaryk óriási diplomáciai sikert értek el a világháború vége előtt néhány hónappal. Ezen nemzetközi előzmények után került sor 1918. október 28-án Prágában a csehszlovák állam hivatalos megalakulására.

Ez a dátum a csehszlovák állam hivatalos születésnapja. Véleményünk szerint azonban a hivatalos születésnap mellett beszélhetünk egy titkos születésnapról is. Ez a titkos születésnap 1914 szeptemberében volt, Prágában egy parkban, ahol a csehszlovák állam két legfontosabb alapító atyja – Tomáš Garrigue Masaryk egyetemi tanár, és Edvard Beneš a prágai kereskedelmi iskola tanára – találkozott és elhatározták, hogy együtt dolgoznak az Osztrák–Magyar Monarchia megdöntése és a cseh(szlovák) állam megalapítása érdekében.³

Jelen tanulmányban arra vállalkozunk, hogy bemutatjuk a csehszlovák állam megszületéséhez vezető azon eseményeket, amelyekre 1914 szeptemberétől 1915 májusáig került sor.

2. Az első világháború kitörése és a cseh politikusok válaszai

Az első világháború kitörésekor sem a bécsi Reichsrat, sem a Cseh Tartománygyűlés nem működött, így a cseh politikai pártok „megmenekültek” attól a kötelezettségtől, hogy ezeken a fórumokon hivatalosan nyilatkozzanak a háborúról. A cseh politikusok döntő többségét meglepte a háború kitörése, és a legszívesebben az „áttelelés” taktikáját választották volna, azaz szerették volna kivárni, hogy miként is alakul a háború, ennek megfelelően a pártok és vezetőik a Monarchia iránti lojalitásukat hangoztatták.⁴ A lojalitás fokában természetesen komoly hangsúlykülönbségek voltak a pártok között. A legmarkánsabban a cseh katolikusok álltak ki a Monarchia mellett, amikor kinyilvánították „rendíthetetlen hűségüket és odaadásukat a Birodalom és a felsőges uralkodó iránt.”⁵

A vezető politikusok közül egyedül Karel Kramář volt az, aki a Monarchiával szembeni lojalitást – bár finom formában – megkérdőjelezte, amikor 1914. augusztus 4-én – azon a napon, mikor a német hadsereg megtámadta Belgiumot – a Narodní Listy hasábjain egy ruszofil hangvételű cikket jegyzett. Kramář elfogadta Theobald von Bethmann-Hollweg – német birodalmi kancellár – koncepcióját, mely szerint a háború a germánok és a szlávok közötti harc, de érzékeltette, hogy a cseh nemzet jövője attól függ, ki győz a háborúban.⁶

² Arday Lajos (1990): Térkép csata után. Magyarország a brit külpolitikában 1918–1919. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 69. old.

³ Borsody István (1943): Beneš. Athenaum Kiadó, Budapest, (az 1999-es reprint kiadást használtuk – G.L.) 11. old.

⁴ Zeman, Z. (1961): The Break-up of the Habsburg Monarchy 1914–1918. Oxford University Press. London 43. old.

⁵ Zeman (1961) 44. old.

⁶ Koralka, J. (1989) : A világpolitika színpadán. Egy „államnélküli nemzet” a nemzetközi kapcsolatokban 1900 és 1918 között. 181. old. Szarka László szerk. (1989) Csehország a Habsburg-monarchiában 1916–1918. Gondolat Kiadó, Budapest, 156–196. old.

Kramař ruszofil elkötelezettségét jól mutatja, hogy 1914 májusában – tehát még a háború a láthatáron sincs – a régi pánszláv eszmék szellemében egy szláv konföderációs tervet dolgozott ki.⁷ A Kramař-féle „Szláv Birodalom” az Orosz Birodalomból, a Lengyel Cárságból, a Cseh Cárságból, a Bolgár Cárságból, a Szerb Királyságból és a Montenegrói Királyságból állt volna. Kramař tervei szerint a Cseh Cárság a csehmorva területek és Szilézia mellett magába foglalta volna az „észak-magyarországi szlovák területeket” is, délen „Pozsonytól Visegrádig”, és onnan Kárpátaljáig. Kárpátalja Kelet-Galíciával és Észak-Bukovinával együtt közvetlenül az Orosz Birodalom részévé vált volna. Délen a Szerb Királyság Montenegró kivételével valamennyi dél-szláv területet megkapta volna egészen Triesztig, illetve Karintiáig, továbbá „talán” Délnyugat és Nyugat-Magyarországot is, „tekintettel a maradék horvát lakosságra, amely egészen messze északra nyúlik a Duna középső folyásáig, ahol Szerbia találkozik a Csehországgal”. Az Osztrák Császárság ily módon a kifejezetten osztrák-német tartományokra szűkült volna, Magyarország pedig „a félzsídó Budapestről, ennek német környékéből és a Puszták színmagyar részeiből” tevődött volna össze, összesen mintegy 5–6 millió lakossal. Magyarország státusa átmenetileg független lett volna, „idővel, a körülmények hatására” azonban Romániával és Görögországgal együtt vazallusi függésbe került volna a Szláv Birodalomtól.

Visszatérve 1914 augusztusához, szeretnénk megjegyezni, hogy a cseh politikusok lojalitásának kérdésköréhez feltétlenül hozzá kell tennünk, hogy 1914. szeptember 4-én a cseh politikai elit világos jelzést kapott arra vonatkozóan, mi történik akkor, ha megpróbálnak letérni a lojalitás útjáról. Ezen a napon összeskűvés vadjával letartóztatták Václav Klobučot, a bécsi parlament tagját és a Nemzeti Szocialista Párt vezetőjét, aki 1914 előtt a Monarchia egyik legradikálisabb bírálója volt.

Miközben a cseh politikusok lojalitásukat hangoztatták a Monarchia iránt, T. G. Masaryk⁸ titokban hozzákezdett Monarchia-ellenes tevékenységéhez.⁹ Ennek első

⁷ A tervezet szövegét teljes terjedelemben közli Galandauer, J. (1988): Vznik Československé republiky, 1918: programy, projekty, perspektivy. Praha. 243–250. old. A tervezetet ismerteti Gulyás László–Tóth István (2004): Kramař Közép-Európa terve. Régió 2004/4. szám. 99–111. old.

⁸ Masaryk életéről és tevékenységéről számos életrajz és tanulmány született. Ezek közül az alábbiakat érdemes megemlíteni: az angol nyelvű irodalomból Zeman, Z. (1976): The Masaryks: The Making of Czechoslovakia. London; Szporluk, R. (1981): The political thought of Thomas Masaryk. Columbia University Press. New York; Hartmann, Eva-Schmidt (1984): Thomas G. Masaryk's Realism. Origins of Czech Political Concept. München; Kalvoda, J. (1986): The Genesis of Czechoslovakia. East European Monographs, 209. Kötet. New York. Boulder. A német nyelvű irodalomból Hoffman, R. J. (1988): T. G. Masaryk und die tschechische Frage. München Fontos a Frank Hadler által szerkesztett Weg von Österreich! Das Weltkrieg von Masaryk und Benes im Spiegel ihrer Briefe und Aufzeichnungen aus des Jahren 1914–1918. Akademie Verlag Berlin 1995. című dokumentgyűjtemény, illetve a Hadler által ez elé írt szerényen előszónak nevezett tanulmány (7–44. old.). A cseh nyelvű irodalomból fontos Kovtun, J. (1987): Masarykov triumf. Příběh konce války. Toronto; Opat, J. (1990): Filozof a politik T. G. Masaryk 1882–1893. Prag; Novy, L. (1994): Filozof T. G. Masaryk. Problematické skici. Brno. Magyar nyelven az alábbi öt tanulmány tekintjük fontosnak: Dobossy László (1989): A cseh kérdéstől a magyar kérdésig. Id. mű: Dobossy László (szerk.): Gondban, reményben azonosan. Budapest; E. Fehér Pál (1986): Masaryk legendája és a valóság. Ring Éva szerk. (1986): Helyünk Európában. Nézetek és koncepciók a XX. századi Magyarországon. Budapest. I–II. kötet; Kovács Endre (1976): Tomás Garrigue Masaryk. Kovács Endre. szerk. (1976): Történelmi arcképek. Gondolat Kiadó, Budapest; Szarka László (1990): Egy XX. századi államalapító emlékiratai.

lépéseként az éppen Prágában tartózkodó, majd onnan Angliába utazó Emanuel Voska – egy cseh származású amerikai állampolgár – segítségével híreket és kéréseket küldött régi londoni barátjának, Wickhem Steednek (aki ekkor a londoni Times külpolitikai rovatvezetője).¹⁰ Steed augusztus 2-án kapta meg Masaryk üzenetét, majd rögtön továbbította azt a londoni orosz nagykövetségnek. Masaryk ebben az üzenetben arra kérte az orosz hadvezetést, hogy a Monarchia hadseregéből hozzájuk átszökő cseh katonákat ne tekintsék ellenségnek. Beckendorf – Oroszország londoni nagykövete – visszaüzent Masaryknak, hogy az átszökő cseh katonák énekeljék a „Hej Slované”-t és így jelezzék nemzetiségüket.¹¹

1914. szeptember 12. és 26. között Masaryk – azzal az ürüggyel, hogy amerikai sógornőjét kíséri el – Hollandiába utazott (ez volt az első hollandiai útja), Rotterdamból levelet intézett Ernest Denishez – a Sorbonne professzora, a szláv-ügyek egyik elkötelezett francia barátja –, továbbá angol barátaihoz, Wickhem Steedhez és Seton-Watsonhoz, melyben személyes találkozót kért tőlük.¹² Ezekre a találkozókra 1914 októberében került sor (Masaryk második hollandiai útja, 1914. október 14–29.). Masaryk akkor tájékoztatta Seton-Watsont, hogy az arisztokrácia és a klérus kivételével az egész cseh nemzet a függetlenségében reménykedik. A „dolgok menete” – mondta Masaryk – az lenne, hogy „először helyre kell állítani a történelmi Csehországot, Morvaországot és Sziléziát, majd ehhez hozzácsatolni Magyarország szlovák területeit. Az új állam élére „okosabb lenne nem az orosz nagyherceget” állítani, hanem „inkább egy nyugati herceget, lehetőleg dán vagy belgát”. Az így létrejövő cseh államot északról az autonóm Lengyelország, keletről pedig a Kárpátaljával és Kelet-Galíciával kiegészült Orosz Birodalom övezte volna.¹³

3. Egy sorsdöntő találkozó

Miközben 1914 őszén Masaryk rendszeresen külföldre utazott, a megszületendő csehszlovák állam másik atyja, Edvard Beneš – első világháborús emlékiratai¹⁴ szerint az alábbi álláspontra helyezkedett: „... a háború, amelynek kitörését elsősorban Ausztria-Magyarország idézte elő 1914-ben, meglepett mint politikai világesemény, jóllehet

T. G. Masaryk: A világháború 1914–1918. Európa Kiadó, Budapest, 1990. Vigh Károly (1987): Masaryk és a magyarok. Tiszatáj. 1987/7. szám

⁹ A Masaryk-féle szervezkedés kezdeteiről lásd Popély Gyula (2010): A Felvidék 1914–1920. Magyar Napló. Budapest, 18–21. old.

¹⁰ Emanuel Voska a későbbiek során is fontos szerepet töltött be a csehszlovák emigráció szervezésében. Elsősorban az USA területén próbálta Masaryk utasításainak megfelelően megszervezni a csehszlovák emigráció tevékenységét. Voska fontos szerepét mutatja, hogy számos Masaryk által Voskának írt levél bekerült a Frank Hadler által szerkesztett Weg von Österreich! .... Dokumentumgyűjteménybe. Lásd Hadler: Weg von... 3. Dok 61–68. old., 6. Dok. 72–76. old., 9. dok. 78–79. old., 10. Dok 80–81. old., 11. Dok. 81–82. old., 12. Dok 82–93. old., 23. Dok 98–100. old., 33. Dok 116. old., 51. Dok. 146. old, 71. Dok. 181. old., 74. Dok. 185–186. old., 100. Dok. 288. old., 119. Dok. 337. old.

¹¹ Masaryk, T.G. (1990): A világháború. 1914–1918. Európa Kiadó, Budapest, 12. old.

¹² Masaryk (1990) 13. old.

¹³ Romsics Ignác (2001): A trianoni békeszerződés. Osiris Kiadó, Budapest, 44. old.

¹⁴ Beneš első világháborús emlékiratai magyar nyelven három kötetben jelentek meg, lásd: Edvard Beneš (1936): A nemzetek forradalma I–III. kötet. Eugene Prager Könyvkiadó, Bratislava. A továbbiak „Beneš: A nemzetek...” jelzettel hivatkozunk erre a forrásra.

*személyileg nem lephetett meg, mert politikailag, filozófiailag és erkölcsileg fölkészültem rá. A Habsburg-birodalom egész dilemmáját ezért úgy állítottam föl: a vég vagy az elveszett háború lesz, vagy a társadalmi felfordulás, társadalompolitikai forradalom a háború után... Amikor tehát ütött a sorsdöntő óra, megkezdtem – tudományos munkamódszeremet és filozófiámat következetesen az eseményekre alkalmazván – nyugodt, mindenre elszánt, teljesen odaadó, sohasem tétovázó forradalmi munkámat.*¹⁵

A világháború kitörésekor Beneš egyszerűen sutba dobta első koncepcióját,¹⁶ amely az Osztrák–Magyar Monarchia fenntartásának szükségességéről szólt. Arról, hogy miért változtatta meg 1908-as dijoni disszertációjában megfogalmazott nézeteit, így nyilatkozott: „... az otthoni [mármint csehországi] dolgok fejlődése az 1909-től 1914-ig terjedő években egyre nagyobb csalódásokban részesített. Az osztrák–magyar birodalomban dúló politikai belső harc, az általános választójogért folytatott küzdelem, az 1908-i bosnyák politikai válság, a Csehországban és Horvátországban uralkodó abszolútizmus arról győzött meg, hogy politikailag is jelentős válságok közepette élünk, amelyek vagy békés úton, vagy pedig súlyos megrázkódtatások árán mély változásokra fognak vezetni.”¹⁷

Itt kell megjegyeznünk, hogy a fenti két idézet sorait Beneš az első világháború után, úgymond a végeredmény ismeretében vetette papírra, így erős forráskritikával kezelendők. Ha Beneš konkrét lépéseit nézzük, akkor azt mondhatjuk, hogy augusztus folyamán rendszeresen Prágába utazott, próbált tájékozódni, informálódni, majd szeptember elején úgy döntött, hogy belép a „Čas”-hoz – ez volt Masaryk lapja – önkéntes munkatársnak.¹⁸

Meg kell jegyeznünk, hogy ekkor a csehszlovák állam két későbbi alapítója még alig ismerte egymást, erről Masaryk emlékirataiban így vallott: „A háborúig nemigen találkoztam vele [mármint Beneš-sel] személyesen: azonban figyelemmel kísértem Párizsból írt cikkeit, publikációit. Hallottam róla, legtöbbet a megboldogult Krystynek szerkesztőtől a Čas-nál: felfedeztem nála saját realizmusom, a francia pozitívizmus és a marxizmus hatását.”¹⁹

Szeptember végén a szokásos szerkesztőségi értekezlet előtt Beneš felkereste Masarykot és közölte vele, hogy „megítélése szerint nem nézhetjük tétlenül a háborút, tennünk kell valamit: nincs nyugta, aktív szeretne lenni.”²⁰ Beneš ezen „vallomásával” a legjobb személyhez fordult, hiszen ekkor már Masaryk megindította Monarchia-ellenes tevékenységét, így beszélgetésük után Beneš – Masaryk kérésére – bekapcsolódott egy Monarchia-ellenes csoport, az úgynevezett Maffia megszervezésének munkájába.²¹

¹⁵ Beneš: A nemzetek... első kötet 25. old.

¹⁶ Beneš első világháború előtti politikai pályafutásáról és ún. első koncepciójáról lásd Gulyás László (2008/a): Edvard Benes. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő–Gödöllő, 11–35. old.; Gulyás, L. (2008/b) Benes statesman or charlatan? The plans and the reality 1908–1948. Corvinus Publishing, Toronto–Buffalo, 9–35. old.; Gulyás, L. (2008): The first concept of Edvard Beneš. Őt kontinens 2008/1. szám 143–168. old.

¹⁷ Beneš: A nemzetek... első kötet 17–18. old.

¹⁸ Beneš 1914 augusztusa és decembere közötti tevékenységéről lásd Zeman, Z. – Klima, A.: The life of Edvard Benes. Oxford, 16–21. old.

¹⁹ Masaryk (1990) 6. old.

²⁰ Masaryk (1990) 36–37. old.

²¹ Masaryk 1914 őszi tevékenységéről lásd Szporluk (1981) 126–130. old.; Kovtun (1987) 68–69. old.

4. A Maffia megszervezése

A Maffia születéséről Beneš emlékirataiban így ír: „*Boučel dr. lakásán több összejövetelt tartottunk. Eleinte általánosan tájékoztató üléseket, amelyek természetesen osztrák-ellenes jelleggel bírtak, de egyelőre kifejezetten forradalmi, és összeesküvő terv híján voltak. Idő múltával azonban egyre többet vitatkoztunk a háború valószínű kimeneteléről, politikánk céljairól, teendőinkről.*”²²

Ezen időszak alatt – mely gyakorlatilag 1914 őszét jelenti – Beneš szorgalmasan utazgatott, hol Bécsbe, hol Németországba. Bécsi útjainak célja az volt, hogy egy igen fontos Maffia-tag, Heinold osztrák belügyminiszter Kovanda nevű inasa által kilopott iratokat Prágába vigye, míg Németországba azért utazott, hogy a drezdai főpostáról elhozza a Seton-Watson által feladott angol lapokat, a „Morning Post”-ot és a „Times”-t.²³ 1914 őszén és kora telén Masaryk szinte folyamatosan külföldön tartózkodott, gyakorlatilag a szervezkedés második emberévé lépett elő. Így nem meglepő, hogy amikor Masaryk 1914. december hó 18-án elhagyta Prágát – hogy Olaszországba utazzon –, az elutazása előtti utolsó összejövetelen őt bízta meg a csehországi mozgalom vezetésével, és a vele való összeköttetés fenntartásával.²⁴ Itt jegyezzük meg, hogy az eredeti terv szerint Masaryk 1915 februárjában tért volna vissza Prágába.

Masaryk 1914. december 22-én érkezett meg Rómába. Olaszországban szinte minden európai országnak volt diplomáciai képviselete, mivel a háború kitörésekor az olaszok bejelentették semlegességüket, és ezek a képviseletek zavartalanul tovább dolgozhattak. Masaryk ezért utazott Rómába, ebben a szituációban a háborús hírek beszerzésének és a diplomáciai kapcsolatok építésének Róma ideális terepe volt. Számítása bevált, megbeszélést folytatott számos délszláv és néhány lengyel emigráns politikussal, és egy Szvatkovszkij nevű orosz újságírón keresztül Szazonov orosz külügyminiszternek jutatott el memorandumot, emellett néhányszor tanácskozott a római angol nagykövettel, James Rennell Roddal.²⁵

Masaryk távozása után Beneš tovább folytatta az otthoni szervezkedést: szorgalmasan utazgatott Drezdába, illetve Bécsbe, dolgozott a „Čas” szerkesztőségében, tartotta a kapcsolatot a Monarchia-ellenes csoport többi tagjával. 1915 januárjának végén értesült róla (az információt ismét Heinhold belügyminiszter Kovanda nevű inasa juttatta el az összeesküvőkhöz), hogy a Monarchia római nagykövete, Macchió báró tud arról, hogy Masaryk Rómában találkozott a délszláv emigráció két jeles politikusával, Supilóval és Trumbić-csal. Így valószínű, hogy amint hazatér Csehországba, az osztrák rendőrség le fogja tartóztatni.²⁶ Ennek elkerülése érdekében 1915 februárjának elején Beneš Zürichbe utazott – időközben Masaryk Olaszországból Svájcba költözött –, ahol találkozott vele. Masaryk a Beneštől kapott információk hatására úgy döntött, hogy nem tér vissza Prágába, az otthon megkezdett szervezkedést külföldön, emigránsként folytatja. Ugyanekkor Beneš feladatát abban jelölte meg, hogy az otthoni titkos szervezkedést irányítsa, koordinálja, illetve tartsa a kap-

²² Beneš: A nemzetek... első kötet 30. old.

²³ Beneš: A nemzetek... első kötet 30–31. old.

²⁴ Zeman–Klima (1997) 19. old.

²⁵ Masaryk olaszországi útjáról részletesen beszámol emlékirataiban, lásd Masaryk (1990) 45–58. old., lásd még Kovtun (1987) 68–69. old.

²⁶ Beneš: A nemzetek... első kötet 38. old.

csolatot az otthoni szervezet és a külföldi mozgalom (ez gyakorlatilag akkor még csak magát Masarykot jelentette) között.²⁷

Beneš 1915. február közepén érkezett vissza Prágába. Álcázásképpen tovább folytatta addigi értelmiségi életét, így továbbra is tanított a kereskedelmi akadémián és előadásokat tartott az egyetemen, de valójában lázas igyekezettel szervezte a Maffiának nevezett Monarchia-ellenes szervezetet.²⁸ Sorra kapcsolatba lépett a jelentős csehországi politikusokkal, Josef Scheinerrel (a Sokol elnöke), Přemysl Šámallal, Karel Kramář-ral, Alois Rašinnal (a Cseh Nemzeti Szocialista Párt egyik vezető politikusa), Alois Hajnnal (az Államjogi Haladó Párt politikusa). Megpróbálta a Csehszláv Szociáldemokrata Párt vezetőjét, Bohumir Šmeralt is bevonni a szervezkedésbe, de Šmeral kifejtette Benešnek, hogy Masaryk házárd politikája könnyen katasztrófába juttathatja a nemzetet. Szerinte az antant semmilyen garanciát sem ígért a cseh esetleges Ausztria-ellenes programjának támogatásához, ezért a Szociáldemokrata Párt a Monarchiához való lojalitás álláspontját tartja helyesnek.²⁹

A Maffia első „hivatalos” összejövételére 1915 márciusának elején került sor. Šámal doktor lakásán, a házigazda mellett Alois Hajn, Karel Kramář, Alois Rašín, František Soukup (szociáldemokrata politikus), Josef Scheiner és Beneš vettek részt rajta.³⁰ Az ülések 1915 márciusától júliusig rendszeresek voltak. Beneš írja: „Összejöttünk, valahányszor fontos híreket kaptam belföldről vagy külföldről, vagy ha Masaryk professzor valamit kívánt”.³¹ Ugyanis Masaryk rendszeresen küldözgetett futárokat Svájcból Prágába, illetve egy alkalommal a húsvéti iskolaszünetet felhasználva maga Beneš utazott Svájcba, hogy egyeztesse a megteendő lépéseket Masarykkal. Masaryk szándéka az volt, hogy nyilvánosan fellép a Monarchia ellen, de ehhez szükségesnek vélte az otthoniak támogatását is.

A Maffiának nem voltak írott szabályai. A titoktartásra csupán kézfogás és becsületszó kötelezte a tagokat. Hálózata az egész Monarchiára kiterjedt. Emberei ott voltak a belügyminiszter irodájában, a különféle minisztériumokban, a gyárakban, a hivatalokban. Tevékenységüket sztrájk, malmok felégetése, üzemek felrobbantása, zendülés, szökések, iratok eltüntetése és információk kiszivárogtatása jelezte.³²

Beneš húsvéti útja alkalmával Masaryk átadta annak a nyilatkozatnak a szövegét, amellyel külföldi Monarchia-ellenes tevékenységét kívánta megkezdeni.³³ Arra kérte Beneš, hogy a Maffia tárgyalja meg a szöveget és küldönc útján értesítsék őt jóváhagyásukról, vagy pedig tegyenek javaslatokat az esetleges változtatásokra. Beneš hazaérkezése utána a Maffia ülést hívott össze, ahol a nyilatkozatot felolvasták és elvben elfogadták, azzal a kikötéssel, hogy Masaryk csak a prágai politikusok határozott felszólítására lépjen föl nyilvánosan, mert a Maffia-tagok véleménye szerint az alkalmas pillanatot a honi események alapján kell megválasztani.³⁴

²⁷ Beneš: A nemzetek... első kötet 38. old.

²⁸ A Maffiáról lásd Jan Hajšmann kettő könyvét: Hajšmann, J. (1933): Mafie v rozmachu. Vzpomínky na odboj doma. Praha; Hajšmann, J. (1934): Česká Mafie. Praha; továbbá Soukup, F. (1928): 28 říjen 1918. Předpoklady a vyvoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost. I–II. kötet. Praha.

²⁹ A Šmeral–Beneš megbeszélésről lásd Zeman–Klima (1997) 45–46. old.

³⁰ Beneš: A nemzetek... első kötet 45. old.

³¹ Beneš: A nemzetek... első kötet 46. old.

³² Gyönyör József (1992): Határok születtek. A csehszlovák állam megalakulása és első törvénye. Madách Kiadó, Pozsony, 13. old.

³³ Beneš: A nemzetek... első kötet 57–58. old.

³⁴ Beneš: A nemzetek... első kötet 61. old.

1915. május 17-én Beneš egy kettősfalú bőröndben megkapta a francia nyelvű cseh emigráns újság, a „Nation Tchèque” húsz példányát, továbbá néhány egyéb értékes információt, ezért 1915. május 20-ra Maffia-ülést hívott össze, ahol kiosztotta a friss újságpéldányokat.³⁵ Az ülést egy kellemetlen hír zavarta meg, mely szerint az egyik Maffia-tag, Scheiner lakásán a hatóság házkutatást tart. Erre a hírre az ülést rögtön berekesztették. A lakásukba hazatérő Maffia-tagok közül kettőt, Scheinert és Kramařt, a hatóságok letartóztatták.³⁶

Beneš úgy gondolta akkor, hogy az osztrákok az egész szervezkedést felfedezték, de rövidesen kiderült, hogy az osztrák belügyi és biztonsági szervek ekkor még semmit sem tudtak a Maffiáról, így azt sem tudhatták, hogy Scheiner és Kramař a Maffia tagjai, tehát a két letartóztatás nem függött össze a Maffia tevékenységével. Az osztrák hatóságok azonban lassan kezdtek rájönni, hogy valamiféle szervezkedés van a háttérben. Így 1915. július 12-én újabb letartóztatást eszközöltek, ezúttal Rašint vették őrizetbe és szállították Bécsbe. Beneš emlékirataiban így értékelte az akkori helyzetet: „*legfőbb ideje volt kereket oldani*”.³⁷

Ezt kalandos módon tette meg. Egy volt iskolatársa segítségével Asch városánál 1915. szeptember 1-jén lépte át az osztrák–német határt, majd vonattal Münchenbe utazott és végül szeptember 2-áról 3-ára virradó éjszaka a Bodeni-tó partján felszállt egy gőzhajóra, mely 1915. szeptember 3-án reggeli hat órakor a svájci parton kötött ki.³⁸ Ezzel kezdetét vette Beneš első emigrációja,³⁹ melyből csak négy év múlva, 1919. szeptember 24-én, mint a Csehszlovák Köztársaság külügyminisztere tért haza.

Felhasznált irodalom

- Arday Lajos (1990): *Térkép csata után. Magyarország a brit külpolitikában 1918–1919*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 69. old.
- Beneš, E. (1936): *A nemzetek forradalma* I–III. kötet. Eugene Prager Könyvkiadó, Bratislava.
- Dobossy László (1989): A cseh kérdéstől a magyar kérdésig. In: Dobossy László (szerk.): *Gondban, reményben azonosan*. Budapest.

³⁵ Beneš: A nemzetek... első kötet 64–65. old.

³⁶ Kramař letartóztatásáról, peréről és amnesztíájáról lásd Soukup, František: *Revoluce práce*. I–II. kötet. Praha, 1938. 153–155. old., 167–168. old., 169–184. old., 457–459. old., 460–462. old., 467. old.

³⁷ Beneš: A nemzetek... első kötet 69. old.

³⁸ Beneš: A nemzetek... első kötet 70. old.

³⁹ Erről részletesen lásd Gulyás László (1996): Egy sikeres emigráció anatómiája. *Eduard Benes első világháború alatti emigrációjának néhány momentuma*. AETAS 1996/2–3. szám; 103–138. old; Gulyás László (2008): *Vezető csehszlovák politikusok Közép-Európa-felfogása*. 2. rész: 1914–1918. *Valóság* 2008/1. szám 50–68. old; Gulyás László (2008/a) 41–96. old; Gulyás László (2008/b) 43–78. old; Gulyás László (2008/d): *Vezető csehszlovák politikusok Közép-Európa-felfogása*. 2. rész: 1914–1918. *Valóság* 2008/1. szám 50–68. old; Gulyás László (2009): *Államalapítók. Csehszlovákia születése*. Nagy-Magyarország 2009/3. szám 20–27. old; Gulyás László (2012): *State versus Nation. The political thought of Masaryk from “The Czech Question” to the “The problem of small nations...”* *Öt kontinens*. az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei. 2012/2. szám. EL-TE, Budapest, 225–234. old.

- E. Fehér Pál (1986): Masaryk legendája és a valóság. In Ring Éva (szerk.): *Helyünk Európában. Nézetek és koncepciók a XX. századi Magyarországon*. Budapest, I–II. kötet.
- Galanduer, Jan (1988): *Vznik Československé republiky, 1918: programy, projekty, perspektivy*. Praha.
- Gulyás László (1996): Egy sikeres emigráció anatómiája. Eduard Beneš első világháború alatti emigrációjának néhány momentuma. 1914–1918. *AETAS* 1996/2–3. szám 103–138. old.
- Gulyás László–Tóth István (2004): Kramář Közép-Európa terve. *Régió* 2004/4. szám. 99–111. old.
- Gulyás László (2008/a): *Edvard Beneš. Közép-Európa koncepciók és a valóság*. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő–Gödöllő.
- Gulyás László (2008/b) *Beneš statesman or charlatan? The plans and the reality 1908–1948*. Corvinus Publishing, Toronto–Buffalo.
- Gulyás László. (2008/c): The first concept of Edvard Beneš. *Öt kontinens* 2008/1. szám, 143–168. old.
- Gulyás László (2008/d): Vezető csehszlovák politikusok Közép-Európa-felfogása. 2. rész: 1914–1918. *Valóság* 2008/1. szám 50–68. old.
- Gulyás László (2009): Államalapítók. Csehszlovákia születése. *Nagy-Magyarország* 2009/3. szám 20–27. old.
- Gulyás László (2012): State versus Nation. The political thought of Masaryk from “The Czech Question” to the “The problem of small nations...” *Öt kontinens*. Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék tudományos közleményei. 2012/2. szám. ELTE. Budapest, 225–234. old.
- Gyönyör József (1992): *Határok születtek. A csehszlovák állam megalakulása és első törvénye*. Madách Kiadó, Pozsony.
- Hadler, Frank ed. (1995): *Weg von Österreich! Das Weltkrieg von Masaryk und Beneš im Spiegel ihrer Briefe und Aufzeichnungen aus des Jahren 1914–1918*. Akademie Verlag Berlin
- Hajšmann, Jan (1933): *Mafie v rozmachu. Vzpomínky na odboj doma*. Praha.
- Hajšmann, Jan (1934): *Česká Mafie*. Praha;
- Hartmann, Eva-Schmidt (1984): *Thomas G. Masaryk's Realism. Origins of Czech Political Concept*. München.
- Hoffman, R. J. (1988): *T.G. Masaryk und die tschechische Frage*. München
- Kalvoda, J. (1986): *The Genesis of Czechoslovakia*. East European Monographs, 209. Kötet. New York. Boulder.
- Koralka, Jiří. (1989): A világpolitika színpadán. Egy „államnélküli nemzet” a nemzetközi kapcsolatokban 1900 és 1918 között. In Szarka László (szerk.) *Csehország a Habsburg-monarchiában 1916–1918*. Gondolat Kiadó Budapest. 156–196. old.
- Kovács Endre (1976): Tomás Garrigue Masaryk. In Kovács Endre. (szerk.): *Történelmi arcképek*. Gondolat Kiadó. Budapest;
- Kovtun Jiří. (1987): *Masarykov triumf. Příběh konce války*. Toronto.
- Masaryk, T. G. (1990): *A világháború. 1914–1918*. Európa Kiadó. Budapest.
- Novy Lubomír (1994): *Filozof T. G. Masaryk. Problematické skici*. Brno.
- Opat, Jaroslav (1990): *Filozof a politik T.G. Masaryk 1882–1893*. Prag.
- Popély Gyula (2010): *A Felvidék 1914–1920*. Magyar Napló. Budapest
- Romsics Ignác (2001): *A trianoni békeszerződés*. Osiris Kiadó, Budapest.

- Soukup, František (1928): *28 říjen 1918. Předpoklady a vyvoj našeho odboje domáciho v československé revoluci za státní samostatnost*. I–II. kötet. Prága.
- Szarka László (1990): Utószó – Egy XX. századi államalapító emlékiratai. In: T. G. Masaryk: *A világforradalom 1914–1918*. Európa Kiadó. Budapest. 1990.
- Szávai Ferenc (2004): *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei*. Pannónia Könyvek, Pécs.
- Szávai Ferenc (2007): A bányatárspénztárak, a társadalombiztosítás változása az első világháború után. In: Ungváry György, Varga József (szerk.). *A magyar bányaegészségügy története*. Argumentum Kiadó, Budapest, 94–114. old.
- Szporluk, R. (1981): *The political thought of Thomas Masaryk*. Columbia University Press. New York.
- Vigh Károly (1987): Masaryk és a magyarok. *Tiszatáj*. 1987/7. szám
- Zeman, Zbyněk (1976): *The Masaryks: The Making of Czechoslovakia*. London.
- Zeman – Klima, Antonín (1997): *The life of Edvard Benes*. Oxford.